

КОМПОНЕНТНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ВИХОВАНOSTI МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

COMPONENT DESCRIPTION OF FUTURE HUMANITIES' SPECIALISTS' MULTICULTURAL EDUCATION

У статті висвітлено проблему полікультурної вихованості фахівців гуманітарного профілю в результаті полікультурного виховання в закладах вищої освіти. Розглянуто й охарактеризовано компоненти, критерії та рівні сформованості полікультурної вихованості. Наведено показники критеріїв полікультурної вихованості майбутніх фахівців гуманітарного профілю.

Ключові слова: полікультурна вихованість, фахівці гуманітарного профілю, полікультурне виховання, компонент, критерій, показник, рівень сформованості.

В статті представлена проблема полікультурної вихованості фахівців гуманітарного профілю в результаті полікультурного виховання в закладах вищої освіти. Розглянуто й охарактеризовано компоненти, критерії та рівні сформованості полікультурної вихованості майбутніх фахівців гуманітарного профілю.

ной вихованості. Приведені показники критеріїв полікультурної вихованості майбутніх фахівців гуманітарного профілю.

Ключевые слова: поликультурная воспитанность, специалисты гуманитарного профиля, поликультурное воспитание, компонент, критерий, показатель, уровень сформированности.

The article presents the problem of multicultural education of humanitarian specialists as a result of multicultural education in institutions of higher education. The components, criteria and levels of formation of multicultural education were considered and characterized. The indicators of criteria for multicultural education of future specialists in the humanities are given.

Key words: multicultural education, humanitarian specialists, multicultural education result, component, criterion, indicator, level of formation.

УДК 37.011.3

Матвій-Лозинська Ю.О.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку поліетнічного суспільства важливо всім етнічним групам співіснувати разом, поважаючи один одного, в тому числі представників інших рас, віросповідань, допомагаючи один одному, дотримуватися толерантних, увічливих відносин тощо. Цих якостей індивід набуває в процесі формування світогляду протягом усього життя, починаючи з виховання у сім'ї, соціумі. Беручи до уваги навчання в закладі вищої освіти, вважаємо за необхідне висвітлити процес виховної діяльності в процесі здобування вищої освіти, оскільки в цей період продовжується формування мислячої, виваженої особистості під впливом зовнішніх факторів і впливів.

З огляду на багатоетнічність, у статті будемо розглядати полікультурне виховання студентської молоді, а саме полікультурну вихованість як його результат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема полікультурного виховання фахівців у вітчизняній науці відносно нова, проте вже певним чином відображена в працях В. Борисова, Л. Голік, О. Гриви, Я. Довгополової, В. Довженко, Л. Кравченко, В. Кузьменко, І. Лощенової, В. Хребтової, С. Цимбрило, Л. Чумак, які досліджують теоретико-методологічні засади полікультурного виховання в професійній підготовці фахівців різних галузей знань.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ураховуючи аналіз наукової літератури, вищеперелічені науковці недостатньо досліджували полікультурну вихованість майбут-

ніх фахівців гуманітарного профілю як результат полікультурного виховання в закладах вищої освіти через призму її компонентів.

Мета статті – представити компоненти полікультурної вихованості майбутніх фахівців гуманітарного профілю та коротко охарактеризувати їх вплив і взаємодію в результаті полікультурного виховання в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія народностей світу є основною метою сучасного суспільства. Тому надзвичайно важливо виховати полікультурну особистість, яка розуміє свою ідентичність, визнає традиції та цінності власного народу. Передусім це стосується фахівців гуманітарного профілю, у виховному процесі яких вагому частку займає міжкультурне спілкування.

Основою полікультурного виховання є формування полікультурної вихованості – «інтегративної якості особистості, що відображає багатоаспектність її зв'язків на мікро- та макрорівні і включає сукупність полікультурних поглядів, ідей, переконань, почуттів, потреб, цінностей, установок, які виявляються в конкретній поведінці, а також виступають невід'ємними складовими цілісної особистості. Полікультурна вихованість найбільшою мірою характеризує людину як громадянина суспільства, миру, носія, захисника, творця етнокультурних і загальнолюдських цінностей – духовних, світоглядних, етичних, гуманних, демократичних, правових, екологічних, естетичних, трудових і ін. – в їх цивілізованих якісних показниках. Вона – основа життєвої спрямованості людини, інтегрованості в життя суспільства і його певні соціальні групи» [5, с. 78].

Сформувати полікультурну вихованість у майбутніх фахівців гуманітарного профілю означає враховувати такі характеристики: усвідомлення культури, традицій і звичаїв рідного народу й інших народів, толерантне ставлення до представників різних народностей. Не лише врахування вищенаведених характеристик є важливим, а й набуття фахових знань і вмінь, що забезпечує гармонійний розвиток особистості, яка толерантно ставиться до інших народів, поважає їхню самобутність і культуру.

С. Цимбрило виокремлює такі компоненти полікультурного виховання: мотиваційний, пізнавальний, ціннісний, ситуативний, рефлексивний [5] – у дослідженні «Полікультурне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу».

Аналіз наукової літератури щодо формування полікультурного виховання майбутніх фахівців гуманітарного профілю дав нам змогу виокремити такі компоненти полікультурної вихованості як результату полікультурного виховання: мотиваційний, когнітивний, процесуальний, комунікативно-рефлексивний.

Мотиваційний компонент формується під впливом потреб і кінцевої мети. Студенти проявляють зацікавленість у полікультурному вихованні, співіснують із представниками інших народів на принципах толерантності; позитивно сприймають позааудиторну діяльність, у процесі якої бачать практичне застосування набутих знань і вмінь. На мотиваційному рівні полікультурне виховання забезпечує «формування соціально-установчих і ціннісно-орієнтаційних схильностей учнів до інтеркультурної комунікації й обміну, а також розвиток толерантності й емпатії стосовно інших країн, народів, культур та соціальних груп» [2, с. 366–367].

Система цінностей кожної окремої особистості відрізняється від інших. Кожен провадить своє життя на основі певних життєвих цінностей. На думку Н. Савченко, якщо мотивація пояснює нашу поведінку, то система цінностей демонструє основну мету такої поведінки [4].

Когнітивний компонент включає набуті в процесі позааудиторної роботи знання щодо майбутньої професійної діяльності фахівців гуманітарного профілю. Сюди можна зарахувати знання про історію та культуру різних націй, риси їхнього характеру, релігійні вірування, гендерні ознаки; толерантне ставлення до представників різних народів. На когнітивному рівні полікультурне виховання забезпечує «засвоєння взірців і цінностей національної та світової культури, культурно-історичного і соціального досвіду різних країн і народів» [2, с. 366].

Операційний компонент відображає практичне застосування набутих знань і вмінь. У процесі вза-

ємодії з представниками інших народностей і прояву інтересу до їхньої культури формується полікультурна компетентність засобами аудиторної та позааудиторної діяльності.

Процесуальний компонент демонструє застосування полікультурних знань на практиці, зокрема в процесі позааудиторної діяльності. Студенти активно беруть участь у цьому виді роботи, де вони розвивають свої професійні якості. На процесуальному рівні полікультурне виховання забезпечує «активну соціальну взаємодію з представниками різних культур при збереженні власної культурної ідентичності» [2, с. 367].

Через призму комунікативно-рефлексивного компонента відображено певні зміни в діяльності студентів, спрямовані на майбутню професійну діяльність, а також аналіз і контроль за процесом спілкування.

На думку В. Бойченко, полікультурне виховання зорієнтоване на те, щоб сформувати певні якості особистості, що «виявляються у відповідній поведінці, у ставленні до однолітків і до старших, до себе самого, тобто на досягнення належного рівня вихованості (полікультурної вихованості)» [1, с. 15].

На основі розгляду полікультурного виховання як феномена сьогодення визначено такі критерії оцінювання полікультурної вихованості, а саме: орієнтаційний, знаннєвий, діяльнісний, результативний. Кожен із критеріїв містить показники, на основі яких можна оцінити той чи інший процес у навчальній і виховній діяльності закладу вищої освіти.

Орієнтаційний критерій будемо розглядати через матеріальну та моральну орієнтацію. До матеріальних показників можна зарахувати добробут, кар'єрне зростання й різноманітні матеріальні можливості щодо власного бізнесу та подорожей. Моральні показники включають зацікавленість культурою своєї країни й інших країн, їхніх моральних цінностей.

Знаннєвий критерій містить інформацію (знання) про культуру своєї країни та інших країн, зокрема, через призму моральних цінностей, взаємин між індивідами, звичаї і традиції національної та зарубіжної культур.

Діяльнісний критерій характеризується вмінням студентів розпочати процес спілкування з представниками інших народів, використовуючи певну обрану поведінку, набуті знання й уміння, і проявляти інтерес до співрозмовника з метою подальшої співпраці.

Критерій результативності відображає результати застосування вище наведених критеріїв з їх показниками, такі як налагодження подальшої співпраці на основі інтересу до себе та своєї країни й одержання схвальних відгуків співрозмовників.

Відповідно до інформації Порталу професійного консультування [3], визначено такі якості та здібності для фахівця гуманітарного профілю.

До якостей зараховують здібності, особистісні якості, інтереси та схильності.

Розрізняють такі здібності: комунікативні (уміння налагоджувати спілкування, наводити контакти тощо); вербальні (уміння висловлювати свої думки чітко за допомогою вербальних засобів); ораторські (уміння презентувати інформацію та переконувати слухачів); уміння слухати; володіти лідерськими здібностями; уміння вести людей за собою, уміння переконувати в складних ситуаціях і приймати рішення в складних та екстремальних ситуаціях; здатність керувати собою та іншими; мати хорошу пам'ять і вміння концентрувати увагу на важливих завданнях; уміння розподіляти свій час на виконання завдань за рівнями складності й урахувати особливості тайм-менеджменту; здатність виконувати одночасно кілька дій; здатність впливати на інших та управляти ними в інтересах компанії або бізнесу.

Особистісні якості, інтереси і схильності: відповідальність, наполегливість, уміння працювати в команді, ініціативність, енергійність; толерантне ставлення та повага до представників інших народностей, їхніх віросповідань, раси; креативність, уміння застосувати уяву під час виконання поставлених завдань; тактовність, увічливість, дипломатичність; впевненість у собі та своїх діях; цілеспрямованість, націленість на результат; адаптивність; гнучкість; організованість, пунктуальність; аналітичне мислення; вміння відчувати ситуацію; вміння вислухати співрозмовника й висловити свою точку зору.

Якості, що перешкоджають ефективності професійної діяльності: непривільність, недоброзичливість, відсутність порозуміння з людьми; ворожість, агресивність, егоїстичне ставлення до оточуючих; нерішучість, байдужість, апатичність; страх перед публічними виступами; низький рівень самооцінки; брак організаторських здібностей; невміння йти на компроміс; невміння слухати співрозмовника та реагувати на його запити; неорганізованість, відсутність плану дій, недисциплінованість; обмеженість; небажання взаємодіяти з представниками інших народів; прояви расизму; невміння справлятися з труднощами; невміння опанувати себе перед прийняттям важливого рішення; низький рівень інтелекту; небажання вдосконалюватися та самореалізовуватися.

Оскільки в дослідженні ми розглядаємо полікультурну вихованість майбутніх фахівців гуманітарного профілю комплексно, то нами виокремлено чотири рівні її сформованості: адаптаційний, ситуаційний, продуктивний, світоглядний – на основі чотирьох критеріїв, розглянутих вище.

Для студентів гуманітарного профілю, яким притаманний адаптаційний рівень полікультурної вихованості, властивими є відсутність або незадовільний рівень знань про національну культуру, національні цінності, вони орієнтуються лише на матеріальні блага і статки, не застосовують набуті знання на практиці; позитивні результати в полікультурному спілкуванні відсутні.

Ситуаційний рівень полікультурної вихованості студентів гуманітарного профілю характеризується окремими знаннями про культуру народів світу та їх цінність, толерантністю в стосунках із представниками інших народів залежно від ситуації. Орієнтація на матеріальні блага і статки все ще домінує; студенти частково застосовують набуті знання до поставлених навчальних завдань, хоча в реальних ситуаціях їх не застосовують; частково спостерігаються позитивні результати в процесі полікультурного спілкування.

На продуктивному рівні полікультурної вихованості спостерігається тенденція до поглиблення ґрунтовних знань про національну культуру народів світу й окремі знання про їхні морально-духовні та матеріальні цінності; мотивація щодо матеріальних і моральних благ зберігається приблизно порівну; студенти гуманітарного профілю вміють застосовувати набуті знання в навчальних і деякою мірою в реальних ситуаціях; помітні позитивні результати в процесі полікультурного спілкування.

Світоглядний рівень полікультурної вихованості передбачає поглиблені знання про національну культуру народів світу, а також їхні національні, морально-духовні та матеріальні цінності; студенти більше зорієнтовані на моральні цінності, ніж на матеріальні блага; майбутні фахівці гуманітарного профілю застосовують набуті знання в реальних ситуаціях, використовуючи свій творчий потенціал; спостерігаються постійні позитивні результати в процесі полікультурного спілкування.

Висновки. Особливості полікультурного виховання в закладах вищої освіти полягають у формуванні його результату в студентів, а саме: полікультурної вихованості на основі сформованого світогляду та готовності майбутніх фахівців гуманітарного профілю, враховуючи зацікавленість студентів в організації позааудиторної діяльності й наявні традиції полікультурного виховання на основі толерантності, взаємоповаги, позитивного ставлення до представників інших народностей.

Щоб викликати постійну зацікавленість студентів у позааудиторній діяльності, необхідно планувати й організувати її на основі сучасних тенденцій з використанням найновіших технологій, вибирати тематику за інтересами в групі. Цей процес не повинен нав'язуватися, добровільність участі гарантує успішний результат.

Сьогодні рівень полікультурного виховання майбутніх фахівців гуманітарного профілю має значний потенціал до покращення.

До подальших розвідок у цьому напрямі зараховуємо практичний аспект формування полікультурної вихованості майбутніх фахівців гуманітарного профілю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойченко В.В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07. Умань, 2006. 202 с.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

3. Портал професійного консультування. URL: <http://www.profi.org.ua/profes/profes.shtml>.

4. Савченко Н.С. Підготовка вчителя до формування естетичних орієнтацій молодших школярів на цінності народного мистецтва (в умовах поза-класної діяльності): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2001. 20 с.

5. Цимбрило С.М. Полікультурне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07. Дрогобич, 2011. 306 с.